

309.450

CSZK

.....

A KOMMUNIZMUS

ISMERTETÉS

IRTA :

DR. PALLMANN PÉTER

GYULA, 1919.
DOBAY JÁNOS KÖNYV-
NYOMDÁJA

Ára 4 korona

A KOMMUNIZMUS

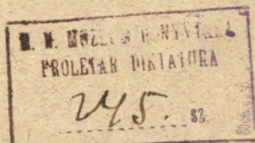
ISMERTETÉS

IRTA:

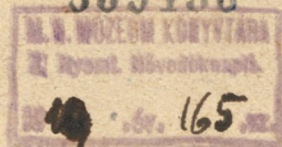
DR. PALLMANN PÉTER

Dobay János könyvnyomdája, Gyula, 1919.

245

309450

Tartalomjegyzék.

Előszó.

1. §. Marx Károly, a szociáldemokrácia elméleti megalapítójának élete.
 2. §. Hogyan alakul ki Marx Károly meggyőződése? A szociáldemokrácia négy alapvető tanítása.
 3. §. A kommunista társadalom Marx és a szociáldemokrácia szerint.
 4. §. Bizonyít-e a történelem a kommunizmus mellett?
 5. §. Aggodalmak és érvek a kommunizmus ellen.
 6. §. Milyen álláspontot foglaljunk el a kommunizmussal szemben.
-

Előszó.

A gyulai 48-as körnek egy rendkívüli közgyűlésén a szociáldemokrácia elvei közül szóba került a kommunizmus is, mely meglehetősen izgalmas tárgyalást idézett fel. A tárgyalásban én is résztvettem és ama ígéretet tettem, hogy Isten kegyelmének segítségével a kommunizmust más módon óhajtom megismertetni, mert igen nagy jelentőségű dolognak tartom a kommunizmust, valamint azt is igen jelentős dolognak vélem, hogy erről tiszta fogalma legyen minden polgárnak.

Ezen kis füzettel akkor adott szavamat akárom beváltani.

Őszintén megvallom, hogy nem e néhány hét alatt tanulmányoztam a szociáldemokrácia alapteteleit. Igen rövid idő lett volna ahhoz, hogy tájékozott és alapos ismeretet szerezhessek. Régebbi időkben foglalkoztam szociáletikai és szociálpolitikai tanulmányokkal és tanulmányaimat nagyobb gyűjteménybe foglaltam össze.

Jelen kis füzet régebbi tanulmányok gyümölcse a mai viszonyokra alkalmazva.

Abban a reményben bocsátom utra a füzetet, hogy a fogalmak tisztázását és a kétségtelenül fontos tárgy helyes megismerését elősegíthetem és ez lesz fáradságom legméltóbb jutalma is.

Gyula, január hó az 1919. évben.

A szerző.

1. §.

Marx Károly, a szociáldemokrácia elméleti megalapítójának élete.

Célom az, hogy a kommunizmus ismertetését a legrövidebbre fogjam, mégis úgy vélem, magának a szociáldemokráciának többi alaptételeiről is meg kell emlékezniem, valamint ezen alaptételek szerzőjéről, a magyarországi szociáldemokraták legfőbb atyamesteréről, akinek elveit követik, *Marx*-ról is kell szólanom.

A mai szociáldemokráciának tudományos, elméleti és világnézeti alapját Marx Károly vetette meg. A szociáldemokráciában teljesen kész, az egész életet átfogó rendszert alkotott, mely nemcsak a politikára, de vallásra, életértékre, történelemre, társadalmi életre, műveltségre stb. is bőséges utbaigazítást ad.

A szociáldemokrácia megalapítója, Marx Károly Trierben született 1818-ban zsidó szülőktől, később tért át az egész család a protestáns vallásra. Marx a bonni és berlini egyetemen jogot, majd bölcséletet tanult. Ezek a bölcséleti tanulmányok Marx világnézetének és meggyőződésének kialakulására döntő befolyással voltak. Tanulmányai befejezése után lapszerkesztő lett, de a kormány a tulságos radikális irányú és szellemű lapot elnyomta. Ezért Marx

Párisba ment, a hol közgazdasági és szociológiai tanulmányokkal foglalkozott. Itt ismerkedett meg és lépett benső barátságba *Engels Frigyes*szel, azzal a férfiúval, a kinek neve Marx nevével együtt a szociáldemokrácia fényessége és dicsősége, a kik a szociális haladás terén korszakalkotó hatalmas oszlopai a világtörténelemnek.

Párisból szintén távoznia kellett izgató cikkei miatt. Brüsszelbe ment, a hol a nemzetközi szövetség megbízásából elkészítette a *kommunista párt* felhívását, mely az azóta igen híressé vált csatakiáltással végződik: „Világproletárok, egyesüljetek!”

Marx újra visszatért ugyan hazájába, de radikális írásai miatt sok nyugtalanságot szenvedett, ezért végül is eltávozott és Londonban telepedett le. Itt írta meg azt a híres művet, mely hírnevét megalapította, melyben a tudományos és elméleti szociáldemokrácia alapját megvetette és erre az alapra felépítette az egész rendszert. Ez a könyv azon művek közé tartozik, melyek a világtörténelemben hatalmas hullámokat vernek fel és óriási hatást érnek el.

Marxnak ezen „*Das Kapital*“ (A tőke) című műve és nagynevű barátjának, Engels Frigyesnek (A munkásosztály helyzete Angolországban) műve valóban olyan könyvek, melyek sok téves felfogásuk mellett is az emberi haladás és kultúra évkönyveiben igen jelentős helyet foglalnak el. Mondjuk el a legnagyobb dicséretet erről a két hatalmas, világtörténelmi jelentőségű műről, hogy ez a két könyv

irányította igazán és feledhetlenül az emberiség figyelmét a munkásság sanyarú helyzetére.

Marx később a nemzetközi munkásszövetség (Internacionale) igazgatótanácsának tagja lett, de itt sok csalódás érte érzékeny és ideális lelkét. 1883-ban halt meg Londonban. Vele sirba szállt az eszmékért küzdő nagy emberek egy hatalmas egyénisége, kinek az emberiség igen nagy hálával tartozik.

2. §.

Hogyan alakul ki Marx Károly meggyőződése? A szociáldemokrácia négy alapvető tanítása.

Marx Károly világnézetének, elveinek és meggyőződésének kialakulását szinte részekre szét tudjuk szedni. Marx gondolkozására két bölcselelő volt hatással és pedig egymás után. Először Hegel híres német bölcselelőt hallgatta. Tőle azt tanulta, hogy e világon minden szüntelenül változik. A világ összefüggések és kölcsönhatások láncolata, melyben semmi sem marad meg annak, *ami, ahol és amikép volt*, hanem minden *mozog, változik, lesz és eltűnik*. Ugyancsak Hegeltől átvette a tárgyalási u. n. dialéktikai módszert, melyet szociológiai fejtegetéseiben alkalmazott. (Alább szólunk erről.)

Ezt vette át Marx Hegel bölcselelőtől. Azonban nem sokáig maradt Hegel híve. Kortársaival együtt Marx is elfordult Hegel tulzó idealista irányától és ép a másik véglet felé fordult, a materializmus felé, melynek egy hatalmas képviselője lépett fel akkor *Feuerbach* személyében. Marx csakhamar lelkes híve lett Feuerbachnak, minden kritika nélkül átvette materializmusát, kivált azt a tant, hogy a szellemi elv lett az anyagiból. Óriási hatással volt lelkére mindaz, amit Marx ettől a bölcselelőtől tanult,

egész gondolkozására végleg döntött. Marx azt tanulta pl. Feuerbachtól, hogy a vallás csak illuziója az embernek, s így Marx elvesztette a vallás és erkölcs iránti tiszteletét. Ez végig vonul könyvein is, de végig huzódik az egész szociáldemokrácián is. Marx az egész szociáldemokráciának bölcséleti, világnézeti alapjává a materializmust tette. Az lett a szociáldemokrácia szeme és hite, hogy csak anyag van, amit mi pedig léleknek vagy szellemnek mondunk, az semmi egyéb, mint visszatükrözött kép csak úgy, mint a tiszta tó tükre visszaveri a belenéző ember képét.

A mi még Marx fejlődéséből, egyuttal meggyőződésének és rendszerének kialakulásából hátra volt, t. i. a gazdasági problémák felé való fordulás, erre nézve Marx maga mondja el ama észrevételét, hogy a gazdasági viszonyok az összes ujkori politikai küzdelmekben nagy szerepet játszanak. Angliai tartózkodása alatt bőséges alkalmat talált arra, hogy a kapitalizmusnak szomorú hatását tanulmányozza a munkástömegekre.

Így érlelődött meg benne az a meggyőződés, mely egész gondolkozásának alapvető elvévé lett, hogy *a nemzetek életében legelső és legfőbb helyen áll a gazdasági berendezkedés; a kultúra többi alkotórésze: vallás, erkölcs, jog, bölcsélet, művészet — mind csak a gazdasági alaptényező körül forog, teljesen ettől függ.* Egyedül reális alap a gazdasági tényező, e fölé emelkedik a mindig ettől függő, ennek megfelelő „ideológiai“ (így nevezte ő egy szóval mindazt, a mi anyaggal szemben állt; ezek vallás, erkölcs, jog, tudomány, művészet stb.) épület.

Ezzel tehát készen állott Marx meggyőződésének kifejlődése. De készen állott a szociáldemokrácia elmélete is alapvonásaiban úgy, amint azt Marx fektette le. A szociáldemokrácia Marx rendszerében *négy sarktétele*re támaszkodik, melyek nemcsak tudományos és elméleti alapvető tanításait alkotják, de egyuttal gyakorlati megvalósításának is egyenesen irányt szabnak.

A Marx rendszere szerint felépített szociáldemokráciának négy alapvető tétele a következő:

1. Az első alaptétel az u. n. *történelmi materializmus*. Ez az alaptétel bevezetésül azt mondja, hogy csak anyag van, anyagon kívül semmi nincs e világon. Továbbá nincs e világon változhatatlan, örök igazság, mivel szünet nélkül változik minden, tehát sem vallásban, sem erkölcsi téren, sem politikában, sem tudományban, sem jogban, sem a társadalmi életben nincs örök igazság. Az egyes történelmi korszakok vallási, erkölcsi, bölcséleti, politikai eszméi, jogi és társadalmi rendje és intézményei az illető kor *termelési és gazdasági viszonyaitól függnék*. Hogy ezt mind egyszerűen megértessem, Engels azon szavaival magyarázom meg, melyeket Marx sirjánál mondott. Azt mondja Engels, hogy amint Darwin felfedezte a szerves élet fejlődésének törvényét, *ugy fedezte fel Marx az emberi történet fejlődésének törvényét*, azt az egyszerű tényt, hogy az embereknek mindenekelőtt enniök, inniök, lakniök és ruházkodniök kell, mielőtt politikát, tudományt, művészetet, vallást és más ilyeneket üznének, továbbá *a legszükségesebb anyagi feltételek képezik azt az alapot, melyből az illető*

nép állami berendezettsége, jogi véleményei, művészete, sőt vallási fogalmai is kifejlődnek . . .

Végül ebből a történelmi materializmusból folyik ki a szociáldemokraták igen híressé vált tétele: *az osztályharc elmélete*. Eszerint a történeti továbbfejlődésnek *minden újabb lépését gazdasági osztályharc eredményezi*. Engels szavaira hivatkozom (Die Entwicklung des Socialismus 25. és 27. old.), aki azt mondja, hogy *az eddigi történet osztályharcok története volt*. Minden társadalmi átalakulás és forradalom okát soha nem szabad az emberek koponyájában keresnünk, mintha talán az emberek az örök igazságosságot jobban megismerték volna, hanem a forradalmak okát pusztán csak az illető korszakok gazdasági állapotában kell megkeresnünk.

Ez az első alaptétel. Sem ennél, sem a többi tétel ismertetésénél nem lehet feladatunk behatóbban bírálat alá venni, hogy helyes-e, igaz-e az a tétel, amit Marx felállított! Néhány megjegyzést azonban mégis idefűzünk.

Ez a történelmi materializmus a szociáldemokrácia szeme, hite és világnézete. Hogy ki mit hisz és mit állít be életnézetébe arról, hogy van-e teremtető és gondviselő Isten, van-e lélek és örök élet, arról ki-ki önmaga számoljon magának. Én azonban nagyon szeretem *Tolstoj* szavait elmondani, hogy az ember úgy sir Isten után, mint a fészkéből kiesett madárfiók a fészek után.

Hogy a világban nincs örök igazság, azt igazán megcáfolja minden kis elemista fiú, aki tudja, hogy $2 \times 2 = 4$ és négy volt Ádám korában is és

négy lesz akkor is, ha már földünk hűlni kezd annyira, hogy élő lény nem lakhatja azt többé.

A történelem egyes korszakaiban sokat számított mindig, hogy milyenek voltak a gazdasági viszonyok, de *hoggy egyedül csak ezek döntötték volna el a művészeti, sőt mi több, a vallási viszonyokat is, azt bizonyítani nem lehet.* Ugyan milyen gazdasági viszonyból magyarázná ki bármely szociáldemokrata tudós Krisztus születését? A reformáció fellépését gazdasági viszonyokból hogyan lehetne kimagyarázni, azt igazán magam is szeretném tudni!

A tört. materializmus lesülyeszti a földi életnek értékét evés-ivásra, lakásra és ruházkodásra — a többit: szellemet, erkölcsöt és vallást, tudományt és művészetet nem értékeli, nem becsüli. Hátha ez így volna, akkor a földi élet igazán nem volna egyéb koldustárisznyánál!

Az osztályharc elmélete igen jó kortestétel, alkalmas még ma is tömegek kedélyének felizgatására, de sem elméletileg, sem a tudomány előtt, de legkevésbé gyakorlatilag helyét meg nem állja. Alkalmas a pusztításra és rontásra, de építeni és használni vele nem lehet.

2. A második alapvető tétel az u. n. *dialektikai törvényszerűség* tétele.

Ezt a tételt Marx átvette Hegel bölcselőtől, de egészen más értelemben alkalmazta. Ezt a tételt itt kifejteni szükségtelennek tartom, mert igazán unalmas és száraz bölcséleti fejtegetésbe kellene belefogni. Röviden csak annyit állapítunk meg erről a tételről, hogy ez a dialektikai törvényszerűség

szolgált tudományos megalapozásul a kommunizmus számára.

Ez a törvényszerűség ugyanis azt mondja, hogy pl. a természetben az árpamagot elvetjük a földbe, kikel, növény lesz belőle. A növény érni kezd, megtermékenyül és ismét árpamagot hoz létre, még pedig tizszer, huszszor annyit. Azonban *ez a törvényszerűség* nemcsak a természetben érvényesül, de *érvényes a gazdasági viszonyokra is*. Valamikor öskommunizmus volt (mag), ebből fejlődött ki a magántulajdonszerzés (növény), tehát egész biztonsággal kifejlődik a magántulajdonból ismét a kommunizmus (mag), — Engels ehhez hozzátette, hogy a szociális nagy átalakulásokat, melyek a történelemben végbemennek, nem mi gondoljuk ki, nem is mi csináljuk, *mi azokat csak tudomásul vesszük*, mert ezek természeti szükségszerűséggel mennek végbe, nélkülünk, minden befolyásunk nélkül.

Ez a második alapvető tétel. Marx a múlt század végére jósolta a kommunizmus megérkezését. Tévedett, mert még ma sincs meg. Az egész törvényszerűség, amit oly igen nagy igyekezettel felállított, a gyakorlatban nem vált be. Pedig rengeteg sok erőszakot követtek el a történelem eseményeivel Marx is, Engels is, hogy ezt a tételt bizonyítsák.

Sajnos, Marxnak is az volt a sorsa, mint annyi sok nagy embernek, hogy az utódok kimélet nélkül szétszedték állításaik gyenge oldalait. Így Bernstein és Lange ép Marxnak ezt a tételét alaposan szétmarcangolták.

3. A harmadik alapvető tétel a legérdekesebb és igazán gyakorlati tétel, ez az *értéktöbblet elmélet*

(Mehrwert—Theorie), a mit magyarul röviden érték-elméletnek is szoktunk nevezni. Mindjárt e tétel tárgyalásának elején valóban ki lehet jelteni, hogy ez magában véve is elég volt ahhoz, hogy az egész akkori világ figyelmét Marxra felhívja.

Azzal vezetem be e tétel ismertetését, hogy szociáldemokrata lapokban és nyomtatványokban gyakran olvashattuk e kifejezést: *szegények vagy proletárok zsírján hizlalt kapitalisták* (vagy gazdagok). Az értéktöbblet elmélet magyarázza meg, hogy *ez az említett kifejezés nem kortesszólás*, hanem valóban keserű valóság, melyet sok százezer munkás évtizedeken át saját testén és véréen tapasztalt.

Az értéktöbblet elmélete a kommunizmussal is szorosan összefügg, azt mondhatnám, hogy a kommunizmus jogosultságát legerősebben az értéktöbblet elmélete támogatja.

Marx azt mondja, mikor az értéktöbblet elméletének ismertetésére tér át, hogy a mai társadalomban minden bajnak oka az, hogy az embereknek magánvagyonuk van, tehát a termelési eszközök egyes emberek kizárólagos birtokában vannak. Ebből ugyanis az következik, hogy azok, akiknek nincs magánvagyonuk, — ilyenek a munkások, — függő viszonyba kerülnek a tőkepénzesekkel, teljesen ki vannak szolgáltatva a vagyonosok és tőkepénzesek (kapitalisták) kizsárolásának. Ez a kizsárolás pedig abban nyilvánul, hogy *a tőkepénzesek a proletárokat vagyis a vagyon-talan munkásokat munkájuk gyümölcsének java részétől megfoszthatják és meg is fosztják.*

Ez az értéktöbblet elméletének ismertetéséhez bevezetésül szolgál. Ismét kiemelem, hogy ez a tétel

Marxnak azon hatalmas tétele, a melyet annak bizonyítására fejtett ki, hogy a mai társadalomnak egész berendezkedésével együtt össze kell omlania, mert helyébe lép a vagyonszövetség, az *u. n. kommunista társadalmi berendezkedés*.

Közelebbről mi az az értéktöbblet elmélet? Legegyszerűbben így lehet előadni: a munkás munkája többlet ér, mint a mennyit a munkaadó neki érte megfizet és ebből a többletből gazdagodik meg a munkaadó.

A munkaadó annál hamarabb gazdagodik meg, minél több a pénztőke, a mi neki rendelkezésére áll, mert így a munkabér leszorításával, a munkaidő meghosszabbításával, de sokkal jobban a gépek segítségével gyorsan, olcsón és sokat tud előállítani. Így a pénz fokozott mértékben halmozódik fel egyes ember kezében, a kivel szemben egész rabszolga sorsra jutnak a munkások.

Fentebb arról volt említés, hogy ez az *értéktöbblet elmélet igazán gyakorlati* tétel. Valóban minden ízében belevág a gyakorlati életbe, mert *ez adta meg az indító okot minden sztrájkmozgalomnak, minden bérharcnak*. A sztrájkmozgalmak ugyyszólván kivétel nélkül jogosak voltak, maguk után vonták azonban, a mit a munkások nem láttak előre, az árak emelkedését, ami a fogyasztókat sújtotta, de másrészt maguk a munkások is úgy jártak, hogy a mit megnyertek a vámon, azt elvesztették a réven.

4. Rátérünk most a Marx-rendszerű szociáldemokrácia *negyedik alapvető tételére, a kommunizmusra*, a minek ismertetése voltaképeni célunk.

Minden előrebocsátott alapvető tétel úgyszólván csak bizonyítási eszköze a kommunizmusnak, mind csak arra szolgál, hogy a kommunizmusnak útját elméletileg is egyengesse.

Mielőtt Marx kommunizmusát ismertetném, még annyit tartok szükségesnek megemlíteni, hogy ma már a szociáldemokrácia több dologban módosította Marxnak eredeti tanítását, de a szociáldemokrácia lényege még ma is Marx tanítása. *A szociáldemokrácia végső célja ma is : a szociálista nagymesterektől megrajzolt kommunista társadalom.* Ebben nincs különbség náluk, különbség legfeljebb a kivitel idejére és módjára nézve van, de a tényben és végső célban megegyeznek.

3. §.

A kommunista társadalom Marx és a szociáldemokrácia szerint.

Marx a kommunista társadalom bekövetkezését a lehető legbiztosabb ténynek állította. Ezt a szilárd meggyőződését a társadalom mai berendezkedésére építette. Mint előbb is volt róla szó, Marx szerint minden bajnak oka abban van, hogy a termelés eszközei, a gépek, a gyárak, a termőföld, a nyersanyag stb. egyes emberek magántulajdonát képezi, rendszerint tőkepénzesek kezében vannak, a kiknek a munkások ki vannak szolgáltatva. Ezek a munkásokat kizsarolják, munkájuk gyümölcsének java részétől megfosztják és ebből gazdagodnak meg.

De másrésről — tanítja Marx — a szabad verseny folytán élet-halál harc folyik a gazdasági téren, melyben az erősebb legyűri a gyengébbet, a nagy üzem tönkreteszi a kis üzemet, a nagyipar letiporja a kisipart, tehát az üzemek mindig kevesebb és kevesebb ember kezében összpontosulnak, a kiknek a többi tönkrement kisiparos és kisüzemes rabszolgája lesz.

De Marx sok más bajra is reá mutat még. Azt mondja, hogy a termelők nem bírják áttekinteni a fogyasztási piacot, mindig csak növelik az üzemet anélkül, hogy biztos piacuk volna. Innen van aztán,

hogy időnkint nagyszabásu gazdasági válságok fordulnak elő, amiből súlyos tünetek állanak elő: *fizetésképtelenség, üzempanzás, üzembeszüntetés vagy visszafejlesztés, teljes csőd és bukás. Mindezekből mi a legszomorúbb következmény?* Hogy ismét csak munkanélkül marad sok munkás, megszaporodik a munkanélküliek tartalék serege. Ennek pedig az a további szomorú következménye, hogy a munkanélküliek számának növekedésével a munkabér kisebbedik, a proletárok száma nő, nyomora is növekszik, előáll a teljes elszegényedés állapota. Ezzel szemben uralkodnak az egész világ fölött a pénzügyi királyok.

Ez az állapot, ez a társadalmi feszültség soká nem tarthat. A fejlődés ezen állapotában beáll a társadalmi forradalom. Egyik oldalon lesz a kis-számu tőkés, kiknek kezében összpontosul az egész gazdasági hatalom, a másik oldalon a vagyontalan, kisajátított, kizsákmányolt proletárok óriási tömege. Ekkor ütött a tőkés magánvagyon utolsó órája. *A proletárság hatalmas tömege kisajátítja a tőkések kis csoportját. A proletárság a társadalom nevében tulajdonába veszi a gépeket, a gyárakat, a földet, a nyersanyagot, szóval az egész gazdasági hatalmat.*

Ez a hatalmas átalakulás aligha megy keresztül másképp, *csak nagy vérontás árán.* Az a kommunista kiáltvány, amit Marx és Engels szerkesztettek meg, a többi között pl. ezeket mondja: . . . „A kommunisták nem titkolják, hogy céljaikat csak az eddigi társadalmi berendezkedés erőszakos felforgatásával érhetik el. Remegjenek tehát az uralkodó osztályok: a kommunista forradalom jön. A

proletárságnak nincs veszteni valója. Legföljebb rabláncait vesztheti el, de megnyerheti a világot.“

Így tehát előáll a kommunista társadalom a vagyonszövetség alapján.

Milyen az a kommunista társadalom Marx szerint?

A kommunista társadalom azzal kezdődik, hogy az állam megszűnik, hiszen az állam úgy sem más, mint a hatalmasok szövetsége a proletárság ellen. A politikai hatalmat a proletárok veszik át, a régi rendnek vége lesz. Az állam már csak azért is megszűnik, sőt fölöslegessé is válik, mert nem lesz többé elnyomott és elnyomó osztály, mely utóbbi eddig az állam uszályába kapaszkodott. A tőkésekkel ugyanis eltűnik az utolsó uralkodó osztály is, ezentúl csak proletárok alkotják a társadalmat.

Az átmenet azonban nehéz idő lesz, mert mindez nem megy egyszerre. Az új rend ugyanis nagy felfordulást és zavart okoz, ami miatt egy időre szükség lesz a proletárság diktatúrájára. *Ez a diktatura persze eltiporja az új rend összes nyílt és titkos ellenségeit.* Ha helyreáll az új rend, akkor megszűnik a proletárság diktatúrája és akkor megvalósul a szocialista társadalom, az emberiség aranykora.

Ekkor valósul meg az emberiség évezredek vágya. Az emberek felszabadulnak minden régi vagy eddigi járom alul, nélkülözéseik és szenvedéseik végét érnek. Az ember a természet urává lesz, hatalmába keríti annak minden erőit. Az embernek minden ereje, minden képessége és tehetsége fel-

szabadul és kifejlődik ; új élet kezdődik majd, amely valószínűbb, szebb, gazdagabb és teljesebb lesz, tehát boldogabb is a lefolyt korszakok életénél.

Az új életben megszűnik a létért való küzdelem. Csak ebben az új világban hagyja el az ember valóban az állatvilágot, mert az eddigi állati létfeltételeket igazán emberhez méltó létfeltételekkel cseréli fel. A társadalmi tevékenység törvényeit, melyek eddig úgyszólván természeti törvények módjára idegen hatalomként állottak az emberrel szemben, ezután teljes szakismerettel az ember alkalmazza és saját javára irányítja.

A történelmet az ember ezután maga csinálja, mert azok az idegen hatalmak, melyek eddig a történelmet igazgatták, az ember ellenőrzése alá kerülnek. Csakis ezen időtől fogva lesz majd az ember teljes öntudattal saját történelmének mestere. Csakis ezen időben valósulnak meg mindig és mindenütt azok a jó és nemes szándékok, melyek a társadalomban eddig annyiszor csődöt mondtak és mondanak. Ez lesz az emberiség áthajózása a szabadság, egyenlőség és boldogság birodalmába.

Ebben a boldog országban a munkásság birtokába veszi az összes termelési eszközöket : a gépeket, a gyárat, a földet, a nyersanyagokat stb. A társadalomban mindenki dolgozni fog, de már nem az egyes tőkés gazdagítására, hanem a maga számára, illetőleg helyesebben azon szervezet számára, melynek ő maga is egyenrangú és egyenjogú tagja.

Azonban a kommunista társadalomban *lesz magánvagyon is* ; nem lesz minden közös. Ilyen

magántulajdon lesz az *élvezeti és használati cikkek minden ága* (ruha, butor, étel stb.)

A társadalomnak közös vagyona és közös tulajdona csak azon javak lesznek, *melyek új javak termelésére alkalmasak*, mert ezek kivétel nélkül mind az egész társadalom tulajdonába mennek át. Minden munkát a szociálista társadalom vezet és szervez. A tőkéből munka nélkül senki jövedelmet nem húzhat, mert jövedelem csak a munkának lehet gyümölcse. A gépek, gyárak, földek és minden nyersanyag olyan közös vagyon lesz, mint a milyenek ma pl. a kincstári erdők, a városi ligetek vagy földek. Ilyen közös vagyon pl. a vasút is.

Milyen lesz ez a kommunista új világ? Ember, ne próbáld elképzelni, mert Marx azt mondja, *nem tudod elképzelni!* Miért? Azért, mert a mint az egész társadalom alapberendezkedése átalakult, *úgy ezzel átalakul az ember lelkivilága is*. Gondolkodásunk, ítéleteink, egész lelkivilágunk nézetei, egész kultúránk átváltozik. A mint az új kommunista gazdasági alap megszüntet minden egyenlőtlenséget, aránytalanságot, ellentétet és fonákságot, úgy ezzel együtt új véleményeket, új elveket hoz majd létre jogról, tudományról, művészetről, sőt vallásról és erkölcsről is.

Nagy és fenséges lesz az átalakulás, a világ új és sokkal szebb képet nyer. Lehullanak azok a rabbilincsek, melyekbe vetették a súlyos gazdasági viszonyok a szellemi erőket. Felszabadulnak az ideális eszmei erők és megerősödnek. Az új társadalomban nem lesz többé osztályharc, tehát a vallási, jogi és erkölcsi elvek sem szegődnek többé egyes

hatalmas osztályok szolgálatába. Tökéletes lesz tehát az önállóság, ebből új élet fakad, erősebb, frissebb, termékenyebb, de főképp egészségesebb kultúrélet, olyan élet, a minő azelőtt soha nem volt.

Ember! A társadalom ezen jövőendő képét megítélni ne próbáld! Marx arra tanít, hogy ez a mai fogalmaink szerint lehetetlen! Az új társadalom új gondolkozást, új igazságot, sőt a gondolkozásnak új törvényeit hozza létre, az új társadalmat csakis ezen új gondolkodási törvények szerint lehet megítélni. Régi zsinór mértéket nem lehet új viszonyokra szabni.

Így gondolta el és írta meg Marx a kommunista társadalom képét. *Ezt a Marx-féle kommunizmust* — amit ma a szociáldemokrácia teljességében magáénak vall és elfogad — jellemzi, hogy nem szüntet meg minden magántulajdont, mert a használati és élvezeti cikkek ezután is kinek-kinek magántulajdonát képezik.

* * *

Minket az a kérdés érdekel közelebbről, hogy a magyarországi szociáldemokrácia mit akar a kommunizmus címe alatt megvalósítani. Ez, t. i. a kommunizmus megvalósítása végcélja a szociáldemokráciának nálunk Magyarországon, ezt újra és újra a szociáldemokrácia hivatalos lapja, de a programja is élesen kiemeli.

A magyar szociáldemokraták állottak eddig a legtávolabb attól a lehetőségtől, hogy ők programjukból valamit is megvalósítsanak. Az utóbbi, másfél

évtized törvényhozása sok mindent megvalósított, a mit a szociáldemokrácia ernyedetlen agitációjával követelt, de eltekintve ezektől az egyes sebhegesztő törvényektől, a szociáldemokráciának kilátása alig volt ahhoz, hogy programjának megvalósítása céljából nagyobb szerephez jusson a közel jövőben. Ez sajnálatos dolog volt, melynek átkát most érzi az ország is, de bizonyára érzi maga a szociáldemokrácia is. Sajnálatosnak azért mondom leginkább azt, hogy a szociáldemokráciát elnyomta a közelmúltban bukott rendszer, mert a szociáldemokrácia programja így *nem mehetett át az élet és a megvalósíthatás kritikai rostáján*, ezek után kerül a megrostálás állapotába. Ez ép magának a szociáldemokráciának és annak a teljesen kész, az élet minden ágára kiterjedő programmnak árt, mellyel a szociáldemokrácia a jövőnek nekiindul.

Azt fölösleges itt külön kiemelni, hogy egészen más dolog valamit zöld asztalon és papíron megcsinálni és kigondolni, mert azért, hogy valami papíron szépen hangzik, még nagyon is kérdéses, hogy beválik-e az életben is? ! Bármilyen szépen kigondolt és tökéletesen megcsinált is a program, az értékét akkor ismerjük meg, ha az életben keresztül akarjuk vinni, mert az igazi bíráló mindig az élet. Sokat simít, sokat változtat és alakít, sok hiányt és gyarlóságot mutat fel az élet a legszebben kigondolt terven is.

Az élet ezen tapasztalatával felszerelve kissé erősen kérdőleg tekintünk a szociáldemokrácia kommunista törekvései felé, mely az életrosta alatt

bizonyára egész más alakot ölt fel, mint ahogyan ezt Marx is, de a mai hivatalos szociáldemokrácia is elgondolja. A mi magyar szociáldemokratáink erősen Marxhoz tartják magukat, a kommunizmus terén is az eddigi jelek szerint teljesen Marx hívei.

A kommunizmus tehát, a minek hangoztatását ferde szemmel nézi az országnak óriási többsége, Marx nyomán azt jelentené nálunk, hogy senkinek nem volna tulajdon földje, nagyobb gazdasági gépe, senkinek nem volna malma, gyára, nyomdája, (általában ipari üzeme), hanem mindez pl. a városé volna és a lakósok azoknak a várostól megbízott kezelői. A mit a földműves gazda a földjén termel, az közös tulajdon, annak legnagyobb részét a szociáldemokrata városi hatóság a köz, az egész város javára elrekvirálja. A malmokban a város közegei utján megőrölteti a gabonát és liszt-jegyek ellenében szolgáltatja ki a lisztet stb.

Azonban haszontalan dolognak tartom a további elgondolását és leírását annak, hogy milyen is lesz vagy lenne az a kommunizmus, hiszen Marx szerint gondolkodásunk törvényei is egész belső világunkkal együtt átalakul annyira, hogy mostani fogalmainkkal nem lehet az új alakulásról ítéletet alkotni.

Ellenben mint Marx is a múltból és jelenből következtetett a jövőre, mi is visszatérünk a múltba és kutatjuk, volt-e már kommunista kísérletezés valahol, ha volt, milyen volt az és milyen sikerrel vált be, meddig élt és mi volt az oka annak, hogy

megszűnt. Annál is inkább visszaszállunk a múlt idők tapasztalataihoz, mert az emberiség földi életében már mindent megpróbált, a mi az élet külső viszonyait illeti. Alig hihető, hogy sok új gondolat teremjen meg, olyan t. i., melyet már egyszer az emberiség meg nem próbált volna. Csak ismerni kell a történelmet és benne az embert, mérhetetlen bő tapasztalatot lehet szerezni.

OSZK

4. §.

Bizonyít-e a történelem a kommunizmus mellett?

Az emberiség sok ezeréves történetében több érdekes példát és törekvést találunk a kommunista társadalom megvalósítására. Mutatja ez azt, hogy igaza van annak a közmondásszerű bibliai mondanak, hogy nincs új a nap alatt, másrészt azt is, hogy Marx elmélete nem eredeti, csak a kivitelében van önálló módosítása.

1. Visszaszállunk a régi görög időkbe, a Krisztus születése előtti időkbe. Ott találkozunk az emberiségnek egyik legbölcsebb elméjével, egyik legnagyobb gondolkodójával, *Plátóval*. Ő kereste először az emberi élet jobbra fordulását *a külső viszonyok megváltoztatása által* és pedig a közös vagyon és birtoklás, a kommunizmus alapján.

Plátó szerint csak az erényes ember a boldog ember, mert csak a jó és igazságos ember találja meg lelkének állandó nyugalmát. Már pedig, hogy az erénynek becsülete e földön biztosítva legyen, arról az államnak kell gondoskodnia. Az állam úgy gondoskodik erről, hogy a társadalmi életben meg-honosítja és megtestesíti *a négy sarkalatos erényt: a bölcseséget, a bátorságot, az önmérséklést és az igazságosságot*. Azonban az állam csak úgy éri el

a célt, ha vannak ezen erényekben tündöklő kormányférfia, akik szigorúan ellenőrzik a többi társadalmi osztályokat és gondosan ránevelik azokat teendőik végzésére.

Nehogy azonban az uralkodás és kormányzás tisztjét teljesítő bölcsek és derék férfiak letérjenek az igazság ösvényéről — *amire magán és családi érdekeik csábíthatják őket* — ezért a harcosok és uralkodók osztályában a *magántulajdont és a családi intézményt el kell törölni*. Mindent az államtól kapjanak, a magukénak ne nevezzenek semmit. Az atya ne ismerje gyermekét, sem a gyermek atyját.

Ez főbb vonásában Plátó kommunizmusa, így akart ő mindenki számára megelégedést és kellemes életet teremteni. Azonban polgártársai előtt nem sok tisztességet aratott tanításával, ezért elment Sziciliába Dionyzos zsarnokhoz. Ez a zsarnok Plátó szellemes fejtegetéseit eleinte nagy örömmel és kedvteléssel hallgatta végig, de mikor Plátó kedvenc eszméjét ismételten ajánlotta a fejedelemnek megvalósítás végett, Dionyzos már nem vette tréfára a dolgot és Plátó kénytelen volt titokban elmenekülni, csakhogy életét megmenthesse.

Ez volt az első kommunista elmélet sorsa.

2. A történelem évezredes útjában a kommunizmus nyomait kutatva meg kell állapodnunk egy igen lelkes és áldásos kor mellett, mely kimondottan nem létesített ugyan kommunizmust, de azt, amit megtett, minden idők és korok számára példának lehet venni — különösen egyes szempontokból. — *A keresztyén ókor apostoli ideje az, amiről szólni akarunk, közelebbről a jeruzsálemi gyü-*

lekezet élete. Az apostolok cselekedetei 2., 4. és 5. fejezetében van leírva az, amire itt kitérni akarunk.

A 2. f. 44. és 45. versében ez van leírva:

„Mindnyájan pedig, akik hisznek vala, együtt valának és mindenük köz(ös) vala. És jószágukat, marháikat eladják vala és osztják vala azokat mindeneknek, mint a szükség mutatja vala.“

Kibővítve és érthetőbben leírja a 4. fejezet, melyet itt idézünk: „A sokaságnak pedig, amely hitt vala, szívük, lelkük egy vala; és senki semmi marháját nem mondja vala magáénak, hanem nekik köz(ös) vala. (32. v.) És az Apostolok nagy buzgósággal tesznek vala bizonytságot az Ur Jézusnak feltámadásáról; és mindnyájan felette nagy szeretetben valának. (33. v.) Mert ő közöttük senki sem vala szükölködő; mert valakik mezőket vagy házakat birnak vala, eladván azokat, az eladott marhának árát előhozák vala. (34. v.) És letészik vala az Apostoloknak lábaiknál, és elosztják vala azt mindennek, amint kinek-kinek szükség vala. (35. v.)

Ez a kommunista-féle állapot, a mi az első keresztyéneknél megvolt, nem Krisztus parancsa nyomán keletkezett. Krisztus tanítása a vagyon szerzésre nézve roppant világos és egyszerű: ne ez legyen az ember egyedüli gondja a földön; a vagyonnal úgy kell bánni, hogy az örök életre kincseket gyűjtsön az ember. Jézus tanítása szellemében vagyonosság vagy vagyontalanság mellékes, minden attól az érzülettől függ, mely az ember szívében él.

Az a lelkes, a felebaráti szeretet igazi érzésétől áthatott első keresztyén gyülekezet megvalósí-

tott valamiféle kommunizmust, melyben nem a közös termelés és nem a közös fogyasztás a lényeg, *hanem a szeretet közössége, hogy szűkölködő ne legyen köztük.* Itt a kiindulópont semmi más, mint az, hogy ne legyen köztük szűkölködő, tehát *egyformák akarnak lenni,* mindenki szegény akar lenni, ne legyen közöttük különbség még vagyonban sem, azért közösbe adják és onnan kapja meg kiki azt, amire szüksége van. Az a megosztás, ami köztük volt, teljesen önkéntes, senki sem kényszerítette azt. *Ennek a kommunizmusnak egyedüli alapja a felebarátját igazán szerető, vele mindenét megosztó, önzetlenül érző lelkület.*

De a biblia nem volna Isten igaz és éltetadó beszéde, ha az emberi gyarlóságot ki nem emelné ott, ahol tanulhatunk belőle. Így bemutatja a biblia, hogy a szeretetnek ezen kommunizmusa is az emberi önzés és haszonlesés árnyától léket kapott. (Anániás és Safira esete Ap. csel. 5. 1—10.)

Hogy meddig tartott ez a vagyonközösség, azt a biblia meg nem mondja, de nem is szükséges, hogy megmondja, magunk is rájövünk. Amint ugyanis a hivek között megszorodtak azok, akiknek lelkében a felebaráti szeretet lelke és az önzetlenség érzete alább hagyott, a haszonlesés és önzés viszont megnőtt, a szeretet kommunizmusa is alább hagyott és végül megszűnt vagy eltörölték. A felebaráti szeretet némi kihülésére lehet következtetni már abból az intésből is, melyben Pál apostol részé-
síti a Korinthusbelieket. (Pál I. lev. Kor. 11., 17—22.)

Ebből az őskeresztyén kommunizmusból azonban egy tanulságot világosan levonhatunk, sőt le is

kell vonnunk. Ez a tanulság pedig az, hogy addig mig a vezetők és a társadalom dolgozó tagjaiban meg van az igazi felebaráti szeretet és — a mai nyelven szólva — a közügyekért való őszinte, állandó és igazán odaadó lelkesedés, addig lehetne szó, *csakis addig lehet szó* kommunizmusról, illetve a kommunizmus valamelyes vagy teljes sikeréről. De menten megbukik a kommunizmus, mihelyt megcsappan a közügyért való lelkesedés, mihelyt haszonlesés, önérdék üti fel fejét! Már pedig nagyon is tökéletes emberek kellenének ahhoz, hogy a kommunizmus sikerrel kecsegtessen. A mint az őskeresztyén egyházban a kommunizmusnak azon egyszerű alakja is csak addig tartott és addig vált be, mig az önzés dudvája ki nem nőtt a szivek talajából, ugy más tökéletesebb kommunizmus csak akkor ígér sikert, vagy csak valamelyes boldogulást, ha minden ponton tökéletes, ugyszólván angyali lelkek vannak, mert mihelyt behatol az önzés, azonnal vége minden boldogulásnak.

De itt még egy szempontra kell kitérni, a mit ismét csak nem lehet figyelmen kívül hagyni, de egész nyíltsággal rá kell mutatni. Rendkívül sajnálatos tény a szociáldemokráciában, hogy Marx és vele együtt a szociáldemokrata tábor igen tekintélyes tömege *a vallás iránt igen elfogult álláspontot képvisel*. Már magának a vallásnak említése is igen sokszor mintha vörös posztó volna.

Programmban és papiron azt hirdeti, hogy a vallás magánügy, de a valóságban úgy fest — legalább eddig — a tényállás, hogy a vallás üldözött ügy, a vallás mostoha ügy. Nem arra támaszkodik

ez az állításom, hogy a Népszava és más sajtó-organumok egyes vallások intézményei, szolgálói és előljárói ellen bizonyos kéjelgéssel és cinizmussal írnak és agitálnak, még arra sem támaszkodom, mikor azt a fenti állítást megtettem és fentartom, hogy kivált (és egyedül) a keresztyén vallás történelmi szereplését sokszor elhomályosítják és elferdítik. Csak azt mondom erre, hogy kiki úgy énekel, a hogy tud. Mikor én a szociáldemokrácia részéről üldözött ügynek mondom a vallást, azzal bizonyítom, hogy minden a vallás ellen írt és a tudomány leple alatt a vallást támadó könyv hozsannára, szíves fogadásra és meleg otthonra talál a szociáldemokráciánál; arra támaszkodom, hogy a vezérek úgyszólván mind kérkedtek a vallástalanságukkal. Folytathatnám ezt, de a tárgytól eltérít.

Sajnos mindez azért, mert a mely világnézet és politikai irány *elveinek sikeres megvalósítása érdekében, az emberi természet vad és ferde hajlamának megnevesítése, nevelése érdekében leginkább rászorulna a vallás hatalmas, javító, nemesítő, szelidítő befolyására és segítségére, az ép a szociáldemokrácia*. Sajnos, hogy a szociáldemokrácia a maga párt-hiveit ilyen vallásellenes irányba befolyásolja, mert hiszen mindenki tudja, hogy a szociálista alig tart valamit a vallására, mert ő magát okosabbnak tartja.

Igen sajnálatos jelenség ez annyival inkább, mert ahhoz a kommunista programhoz, melyet a szociáldemokrácia megvalósítani akar, olyan emberi tulajdonságok kellenek, melyeket megadni az emberi szívnak egyedül a vallás tud. Attól tartok, hogy a vallásnak a lelkekből való kiirtása, vagy legalább

is a lelkek elhidegülése a vallás iránt valamikor igen keményen megbosszulja magát. Ha semmi más, de ez lehet az a fájó pont, a melyen megsebezhető lesz a szociáldemokrácia, a melyen át könnyen megkaphatja a haláldöfést. Mert elvadítani könnyű az emberi szívet, de az elvadított szívet megfékezni igen nehéz.

* * *

Ide illőnek, a tárgynak megfelelőnek tartom ezt a rövid kitérést, amit a keresztyén ős kommunizmussal kapcsolatban a szociáldemokrácia és a vallás viszonyáról ideiktattam.

Hosszu idő, sok évszázad telik el ezután, míg eljutunk egy kommunista kísérlethez. Valójában véve a kath. egyházban kifejlődött szerzetesi intézményt kell még megemlítenem, mint amely intézmény a kommunizmust tökéletesen megvalósította. A szerzetesek mai szervezetében a kommunizmusnak több fajtát lehet megkülönböztetni. Némely szerzetben az egyes tagnak igazán semmi magántulajdona nincsen, még azt a ruhát sem nevezheti magáénak, ami rajta van, minden az egész szerzeté. Más szerzetben szabadabb e téren a felfogás, mert nemcsak ruha, de pénz és egyéb tárgyak fölött is önállóan rendelkezik az egyes szerzettag.

A XVI. századig haladunk, míg eljutunk nem ugyan egy kommunista kísérlethez, de eljutunk egy olyan irodalmi műhöz, *melyben egy kommunista társadalom képe le van írva*. A mű szerzője a nagynevű angol kancellár *Morus Tamás*, ki 1516-ban adta ki a könyvet *Utópia* cím alatt. Ez a szó, Utópia, görög szó, annyit jelent, mint: nem létező

hely, magyarul azt is mondhatnók: Senki szigete, mert Utópia a szerző szerint egy képzelt szigetország, melynek boldog állapotát írja le. Hogy Morus Tamás azért írta-e ezt a könyvet, hogy egy újonnan létesítendő társadalmi rend mintaképét adja elő, azt nem lehet kimutatni, de annyi bizonyos, hogy rá akart mutatni korának igen szomorú szociális bajaira, melyeket a magánvagyonnal való lelkiismeretlen visszaélés, a birtokosok féktelen kapzsisága idéztek elő.

Utópia szigetországban van husz szépen épült nagy város, ahol mindenben (nyelv, szokás, intézmény stb.) teljes az egyformaság. A husz város egy szövetséges államot alkot, melynek élén egy élethossziglan választott fejedelem áll.

Az államban nincs magántulajdon és nincs munkabér, az embereket a becsülettudás és a szociális szellem serkenti munkára. Földmivelő munkát mindenkinek kell végeznie, legalább két évig falun kell dolgoznia. De valamely iparághoz is értenie kell mindenkinek. A munkaidő naponként 6 óra, az alvás 8, a többi idő felett szabadon rendelkezik.

De tudományos pályára is lehet lépni, azonban erre az engedélyt a nép titkos szavazással adja meg a papok javaslatára. A közvéleményben lebecsült és kellemetlen munkát vagy olyanok végzik, akik ez által különös módon akarnak Istennek szolgálni, tehát vallásos érzelemből, vagy olyanokkal végeztetik, akiket hadifoglyok és kényszermunkára ítélt gonosztevők közül toboroznak.

Amit a közös munkából termelnek, azt a város főpiacán levő raktárakban helyezik el. Innen látja

el a családját minden férfiu. Lopástól nem kell tartani, mert nem tud vele mit csinálni, magántulajdon nincs, pénz nincs, el nem adhatja. Már pedig mindezek rugói a lopásnak. A terményfölösleget külföldi szegények között osztják ki, esetleg eladják és a befolyó pénzt félreteszik, hogy netaláni háboru esetén külföldi zsoldosokat toborozzanak.

A családi élet szent és sérthetetlen. A férfiu a családfő, a nő mindenben egyenrangú társa. A család együtt marad, ott maradnak a felnőtt fiuk is mindaddig, míg a felnőtt tagok száma el nem éri a 16-ot, mert ha ezt a számot elérte, akkor a fölös számu családtagot kisebb családokba osztják be. Ha tulnépesedik a város, a lakosság egy részét átplántálják gyéribben lakott városokba, ép úgy ha tulnépesedik a sziget, a polgárok egy része kívándorol.

Ez Morus Tamás képzelt szigetországá, a kommunizmus elméleti kísérlete. Ha gyakorlati célt nem is ért el vele, de mindenkor jellemének és nemes gondolkozásának érdekes bizonyysága marad.

* * *

4. *Most pedig áttérünk három kommunista berendezésü társadalmi kísérlet bemutatására, tehát olyan társadalmi berendezkedés megismertetésére, ahol a kommunizmust tényleg megvalósítva látjuk.*

Nagyon távol esik egymástól mind a három társadalom, nem annyira a helyet értem, — hiszen Amerikában volt mind a három — hanem a berendezkedés alaptermészetét, szellemét és irányát illetőleg.

I. Az első kommunista társadalmi és állami berendezkedés elvezet minket Délamerikába az amerikai benszülöttekhez, a híres *Inkák törzséhez*. A benszülött Inkák törzsei már körülbelül 400 évvel az európai felfedezők megjelenése előtt, a mai Peru és Bolivia vidékein egy párját ritkító kulturállamot teremtettek. *Ebben az államban a kommunizmus volt a társadalmi és állami élet alapja*. Magántulajdon nem volt.

Az ország élén állott a törzsfő, a napisten fia, minden alattvalójának föltétlen (élet és halál) ura. Az ország földje három részre volt felosztva: egyik rész az alattvalóké, másik rész a törzsfőé, harmadik rész kultusz célokat szolgált. Minden család tagjainak számához képest bizonyos nagyságu földdarabot és lakóhelyet kapott haszonélvezetre, mely a családfő elhalálozása után visszaszállott az államra. Azonban az egész ország földjét az alattvalók művelték meg, az Inka (törzsfő) részét és a kultusz célra szolgáló részt is azok művelték. Ruházattal és minden más szükséglettel el kellett az udvart látni. Sem pénz, sem adó nem volt. Ha éhség ütött ki, akkor az udvartartásból és a kultusz-költségből látták el az alattvalókat.

Az állam nyelvét mindenkinek meg kellett tanulnia. Az állam polgárai közé 24 éves korában vette fel az ifjút, amikor a kijelölt községben kapott lakást. 25 éves korában megházasították, úgy hogy az egész községben egy napon tartották meg azok a legények menyegzőjüket, akik egy évfolyamban születtek.

Minden tíz család fölött állott egy előljáró, öt

előljáró fölött volt egy főnök, ezek fölött mint ellen-
őrző közegek századosok és ezredesek. De maga
az uralkodó is beutazta időnkint birodalmát, hogy
meggyőződjék, rendben van-e minden.

Ha így megfigyeljük az Inkák birodalmának
berendezését, azt látjuk, hogy ebben az országban
az állam annyira gondoskodott az alattvalókról, hogy
a létfenntartás aggodalma és keserű gondja senkit
sem gyötört. Ellenben kifejlődött ebben az állam-
ban rendőri szisztéma, mely szinte mindenható ha-
talommá nőtte ki magát, nagy szerepet játszott a
kémkedés, hazugság és árulás. Az állam polgára
föltétlen tulajdona volt az államnak, személyes
szabadságát oda kellett adni az államnak, úgy hogy
szinte rabszolgája volt az államnak, hiszen utazni
is csak felsőbb engedély mellett lehetett. Viszont
szükség esetén egész törzseket telepítettek át a
birodalom másik részébe. Ha pedig gyanus volt a
hűségük, egyszerűen kiirtották őket.

Mégis, ez az ország a szemlélőnek bámulatát
hivja ki, bár sok vadság tapadt még a berendez-
kedéshez, de sok olyan intézkedés is, amit fejlettebb
viszonyok mellett más művelt népeknél nem találunk
meg. Sajnos, az Inkák sorsa is meg volt pecsételve
a fehér emberek önző, kapzsi és embertelen
vadsága folytán.

II. A kommunizmusnak egy más kísérletét
találjuk meg a *paraguayi redukcióban*, melynek
élén a jezsuiták, mint hittérítők állottak. A jezsuita
hittérítők ugyanis III. Fülöp spanyol és portugál
királytól elkérték a Paraguay és Uruguay között
fekvő földrészt, hogy a keresztyén hitre térített indiá-

nokat itt letelepítsék, az európaiak átkos és rossz befolyásától megóvják, főkép a fehér szörnyetegek, a portugál rabszolga vadászok ellen megvédjék őket.

A tartomány a spanyol király fennhatósága alatt állott; lakosságának száma a legnagyobb virágzás idején elérte a 160.000, kik 44 helyiségben laktak. A telepek egyforma terv szerint készültek, mindegyik élén két jezsuita állott. A telep közepén volt a közös magtár, melybe minden terményt be kellett hordani. Magánbirtok az egész telepen nem volt, mert a termőföld is, a marha és juhnyáj is közös volt. Mindenki kapott házat, kis kertet is, melyet saját akarata szerint művelt meg és az abban termett dolgok sajátja voltak a családnak. Volt minden telepen kézműves, sőt még szobrász, festő is volt.

A közös munkára trombita és dobszó mellett vonultak ki, a nők otthon dolgoztak házi teendőikkel és házi iparral foglalkozva. Még Európába is elkerült az a vászon, amit ők szőttek. A gyermekek ezalatt iskolába jártak és írni, olvasni, számolni tanultak, egy keveset spanyolul is. De védte a telepet katonaság is, melyet a kapzsi rabszolgavadászok ellen kellett megszervezni. Volt még a telepen kórház és gyógyszertár is.

A paraguayi telep élete közel 150 évre terjedt. Az igazság kedvéért megjegyezzük, hogy ez a telep bizonyára hosszabb életet ért volna meg, mert nem belső okok miatt szűnt meg, hanem külső kényszerítő okok vetettek véget a virágzó telepnek. A telepek a szomszédos államok polgárháborúi és véres versengései között lassankint összemorzso-

lódtek. Több telep a bolíviai indiánok között megőrizte függetlenségét, de Lopez argentiniai elnök erőszakoskodása őket is visszaűzte az őserdőkbe (1848-ban), a hová már előzőleg az összemorzsoltságok lakói elhúzódtak.

Igy lett vége ennek a kommunizmusnak is, melynek életében, nevelésében és munkásságában egy hatalmas segítő és nemesítő eszköz volt a vallás.

III. Még egy kommunista társadalmi és állami berendezkedést óhajtok megismertetni, mely már jóval közelebb áll hozzánk, mert a 19. század közepére esik.

A mi ezt a kísérletet illeti, annál is fontosabb, mert ennek alapgondolata és egész kivitele a mai szociáldemokrata állásponthoz igen közel esik.

Cabet francia polgár 1840-ben kiadott egy kommunisztikus programot, melyben egész Franciaországot kommunista községekből álló köztársasággá akarta átalakítani. Ecélből regényt is irt: „*Utazás Ikáriába*“ címmel, mely a munkásnépre igen nagy hatással volt.

Cabet azonban nem maradt az irodalmi téren, hanem a cselekvés terére lépett. Északamerikában egy elhagyott mormon városban telepített le egy kommunista gyarmatot, melyet elnevezett *Ikáriának*. A kis gyarmat szép, lassú virágzásnak indult, a szépen és otthoniasan berendezett csinos házikók szaporodtak. A lakosok is szorgalmasan dolgoztak, munka után szórakoztak, mert a válogatott művekkel diszített könyvtár mellett kellemes változatosságot hozott a gyarmat életébe a zenekar, színházi előadások,

táncvigalmak. Az ikariai nyomdából napilap jelent meg — több nyelven.

A családi élet megmaradt, de a gyermeknevelés a község feladata volt. Az ifjuság gondos nevelésben is részesült, kivált a kommunista eszméket illetőleg. Nyilvános istentisztelet nem volt, mindenki azt hitte, a mit jónak tartott.

A kis gyarmat gazdaságilag hamar felvirult, de ép ez volt a veszte. A anyagi gyarapodás növekvésével surlódások keletkeztek. Egyik visszaélés a másikat érte, úgy hogy maga *Cabet az alapító a hozzá hű embereivel 8 évvel az alapítás után (1856) odahagyta Ikáriát.* Az ott maradt lakosság anyagilag tovább fejlődött és egész vagyoni jólétre tett szert.

A kommunista telep sorsa azonban meg volt pecsételve. Az 1870-es években, mikor már egészen szép vagyoni állapotba jutott a telep, *a kommunista szellemben fölnevelt, gondos nevelésben részesített ifjuság volt az, mely a kommunista államot szétrobbantotta.* A már a kommunista községben felnevelt ifjuság ugyanis kalandvágyó és engedetlen volt, olyan volt ez az ifjuság, mely sem kor, sem tapasztalat előtt meg nem hajolt. Az eredmény az lett, hogy az öregek és a fiatalok között szakadásra került a dolog. Az öregek távoztak el és külön gyarmatot alapítottak, a fiatalok ott maradtak.

De így sem maradtak sokáig. A kommunista átok utolérte őket. A mint vagyoniilag gyarapodott a köztársaság, úgy fogyott az egyetértés, helyébe pártszenvedély, széthuzás fejlődött ki, mely végre is meghozta a pusztulást. 1895-ben a lapok tudtul adták az egész világnak, hogy *az Icaria Community*

feloszlott. Likvidálásra került a sor. Egy gondnokot választottak, a ki a közös vagyont az egyes tagok és azok örökösei között szétosztotta, hogy ezután azt ki-ki, mint magánvagyont függetlenül birtokolja és használja.

* * *

Ezzel végére értem a kommunista kísérletezések történelmi ismertetésének. Nem akarom az összes kisebbrendű kommunista kísérleteket ismertetni, csakis azokat, melyek más és más oldalról mutatják be a kommunizmus történelmi kísérleteit. Bátran mondhatná bárki is, hogy abból, ha a multban nem sok eredményre vezetett a kommunizmus, egyáltalában nem következik, hogy a jövőben nem sikerülhet. Annyit jegyzünk azonban meg, hogy az emberiség évezredes útjában nem tér ugyan vissza ugyanarra a helyre, a haladás menete és törvényszerűsége mégis ugyanaz marad. Tegyük hozzá, hogy az ember is mindig csak ember marad, lassan fejlődik, lassan nevelődik és ezen fejlődését, nemesedését soha külső viszonyoktól várni nem lehet, csakis legbelső, lassu lelki átalakulástól.

5. §.

Aggodalmak és érvek a kommunizmus ellen.

A kommunizmus történeti kísérleteinek megismertetéséből érthetően megtanultuk, hogy micsoda maga a kommunizmus, azért úgy gondolom, fogalmának további meghatározásával nem kell foglalkoznunk.

Sokkal közelebbről érdekel bennünket az, hogy mikép gondolná a szociáldemokrácia a kommunizmust a jelen körülmények között megvalósíthatónak. Mehetne-e az csakugy parancsszóra, mondjuk diktatura útján? Avagy felülkerekedik a jobb belátás és a kommunizmus megvalósítása lassu lépésben és a nemzetnek ránevelése útján történik úgy, hogy szinte érett gyümölcsként hullik le a nemzeti haladás fájáról?!

A kommunizmus felé haladó út az, amit *szocializálásnak* neveznek el a legujabb időben. Ennek a szocializálásnak alapgondolata az, hogy a nagyobb üzemeket ki kell venni egy ember vagy néhány részvényes kezéből és a munkásokkal megosztani úgy, hogy minden munkásnak, bárki legyen is az, érdeke legyen a nagy üzemben akár úgy, hogy részvényes legyen minden munkás, akár a nyereség tiszta összegéből bizonyos százalékot kap-

nak, azonfelül az üzem vezetőségében a munkások bizalmi emberei is helyet foglalnak.

Ha ezt a *szocializálást*, amit eddig leirtunk, jól megfigyeljük, bizonyára eszünkbe jut a Marx-féle értéktöbblet elmélet, melyre éppen ezen szocializálás által kapunk feleletet. Tagadhatatlan hatalmas tény a szocializálás, melynek első és legnagyobb következménye az lesz, hogy az ipari munkás nem néz többé arra a gyárra úgy, mint idegen tulajdonra, mely az ő veritékét kiszívja, hanem úgy tekint arra, mint amelynek haladásában *neki is érdeke és része van*, amelyhez neki is köze van, amelyhez őt is köti valami szál. Másképp dolgozik mindjárt, másképp kiméli az anyagot, másképp érdekli minden, ami a gyárra vonatkozik.

Ezt a szocializálást a kommunizmus felé haladó útnak mondtam, mert Németországban is a nagy üzemek szocializálása a jelszó, nálunk is ez a felfogás terjed (a Ganz villamossági gyár esete).

Ha azonban alaposan boncolóra vesszük ezt a szocializálást, ép ebben találjuk meg a kommunizmus ellen küzdő leghatalmasabb érvet. Mit jelent alapjában véve ez a szocializálás? Nemde azt, hogy a munkás *érdekeltséget keres a munkájában*, keresi azt, hogy *némi részben a sajátjában dolgozzék, mert akkor a munka jobban lelkesíti, közelebb-ről érinti*.

A kommunizmusnak egyik leghatalmasabb ellensége ép az emberi természetnek ezen tulajdonsága, bátran mondhatjuk, mindnyájunkkal közös vonása, hogy kiki sokkal szivesebben dolgozik azon a munkán, amelyhez neki is köze van. Bizony hasz-

talán minden kommunista érvelés, azt a földet műveli szívesen a gazdaember, amelyik az ő sajátja! Ha egy napszámos heteken át idegen földeken dolgozik, legkedvesebb az a munkája, amit a kis háza melletti kertben végezhet, *mert ez az övé!* S ha akármilyen fáradtan jön is haza a munkájából, szinte pihenésszámba veszi, ha otthon a saját házában vagy kertjében dolgozik.

Hatalmas tény, az egész emberi lelket átjáró érzelmek, egész lényét átható gondolat és cselekvési irányt jelez az, mikor azt mondja az ember: *ez az enyém!* A birtoklásnak ezen ténye a munkakedvnek, az egyéni törekvésnek, a munka sikerének egészen más alapot nyújt. *Itt egyéni törekvést, ambíciót* említettem. Ennél a szónál és fogalomnál meg kell állapodnunk, mert *ép az egyéni törekvés és ambíció a földi életnek az a lüktető ereje, melyet a társadalmi élet vérkeringése hajtó erejének is nevezhetnénk.* Az egyéni törekvés kifejlesztésére irányult minden eddigi nevelésünk. Tele van az élet olyan példákkal, melyek mind ezt az állítást igazolják. Az apának minden igyekezete a gyermekei nevelésében oda irányul, hogy ne csak apai parancsszóra dolgozzanak, de önmaguk is törekedjenek dolgozni önmaguk jószántából! Az iparosmester akkor szereti meg az inasát, ha látja az inasifjún a komoly igyekezetet, hogy egyéni törekvésből dolgozik. A tanító az iskolában azt a gyermeket tudja igazán megdicsérni, aki igazi kötelességtudásból is, de egyéni törekvésből is tanul és foglalkozik.

Folytathatnám ezt véges végig, míg oda jutnék,

hogy az életben akkor boldogulnak az emberek, hogyha mindenütt olyan emberekkel vannak körülvéve, akik egyéni komoly törekvésből végzik kötelességeiket. Ez az egyéni törekvés az, ami egyik embert a másiktól meg is különbözteti, de egyuttal alapja és indokolása is annak a tiszteletnek, mellyel az emberek iránt viseltetünk. Van életpálya, ahol csakis akkor felel meg feladatának egy-egy ember, hogyha telve van egyéni törekvéssel és ambícióval. Nem tudok pl. jó miniszterelnököt, alispánt és polgármestert elképzelni, csak akkor, ha az illető egyének lelkében a nemes ambíció tüze lobog. De pl. egy papnak vagy általában nép vagy ifjúság nevelőnek lelkében ép ez a komoly ambíció, az egyéni törekvésnek ez a nemes lángja az, ami ezen pályákat áldásossá, valóban tiszteletre méltóvá teszi. Üres levegőverdesés minden beszéd vagy szónoklás, ha a belső ambíció melegítő heve és meggyőződése nem kíséri.

Ezt az egyéni törekvést és ambíciót azért kellett bemutatni, mert *ez minden haladásnak, kutatásnak, kulturális továbbfejlődésnek az alapja*. Hogy ez az állítás mennyire igaz, annak bizonyítására hivatkozom a szorgalmas és törekvő, tudós orvosra, a ki kutatja és fáradságot nem kimélve keresi a betegségek okát és csiráját. Mennyi embernek vissza lehetett adni egészségét, mert a gondos orvos hosszú kutatás után megtalálta a betegség igazi okát! Már pedig minderre a kutatásra az embert egyéni törekvése és ambíciója viszi.

Áttérhetnénk most a nemzetgazdasági térre és kimutathatnók, hogy mennyi mindent hozott létre

az egyéni ambíció, pl. a földművelésben mennyi mindent köszönhet az emberiség épen az egyéni szorgalmas törekvésnek.

Kérdezi talán valaki, hogy mire való annyit beszélni erről a törekvésről és ambícióról! A figyelmünket nagyon fel kell hívni erre az egyéni ambícióra, *mert a kommunista társadalomnak ép erre az egyéni törekvésre és ambícióra való hatása a legnagyobb aggodalmak közé tartozik, a melyek a kommunizmus ellenében fölmerülnek.* Mert mit tagadjuk, a kommunizmus igen sok aggodalmat és kétséget támaszt az emberekben, mely aggodalmakat és kétségeket eloszlatni nagyon nehéz, részben nem is lehet. Sőt ha egy aggodalom eloszlott, helyébe hét is támad.

A kommunizmus ellen egyik legerősebb érv, a mi a megvalósítása ellen küzd, a magánvagyonnak az a hatalmas befolyása, mely az egyéni törekvést és ambíciót szítja és egyáltalában felkelti. Az a nagy aggodalom támad fel a kommunizmus ellen, hogy *mi pótolja majd azt az erős egyéni ambíciót a kommunista államban, mit a magánvagyon nyújt?* Lerontani az emberi lélekben lakozó tulajdonságot mindenesetre könnyű, de helyébe jobbat építeni nagyon nehéz.

Sokkal fontosabb ez és sokkal erősebb befolyása van az életre ennek az egyéni ambíciónak, mint azt első tekintetre gondolnók. Azért nagyon is indokolt a kommunizmus elleni nagy aggodalom, hogy akkor majd, mikor az összes föld közös lesz, mikor gyár és gép közös tulajdon lesz, akkor majd kit hajt és kit visz az igazi nemes ambíció, mikor

az államnak úgy is el kell tartania mindenkit!? Hogy lenne-e művészi törekvés, mekkora lenne a tudományos kutatás, arról később szólunk.

Az aggodalmak egyike, melyek felmerülnek a kommunizmus ellen, a *munkakedv*, általában a munkára vonatkozik. Az a főelv a kommunista társadalomban, hogy dolgozni mindenkinek kell, a munka kényszere alul senkinek kivonni magát nem lehet. Az a kétség merül itt fel, hogy mi lesz az értéke annak a közös ügyért végzett munkának, a melyben nincs vagy csak igen távolról egyéni érdeke a munkásnak. Lesz ellenőrző közege is a munkának? Pl. a földmunkát ki ellenőrzi? Mert ellenőrzés kell és anélkül a kommunista társadalom nem lehet meg. Mi lesz ebből az ellenőrzésből? Nem gyűlölt rendőri szisztema, a melyet ma annyira utálunk? Mert ha komoly, akkor szigorúnak kell lenni és lesz, a kinek ez nem tetszik — s kész a késhegyig menő ellenségeskedés!

Mikor mindezen aggodalmakat felvetjük, a mai ember tulajdonságaiból, természeti hajlamából, szokásaiból indulunk ki. Hiába óv minket Marx attól, hogy ezt megtennünk nem szabad, mert a jövő embere egészen más lesz, mint a ma embere. Mi telve aggodalommal kérdezzük, mikor lesz a jövő embere más ember, mikor változik át *belsőleg* gondolkozásában, érzésében? Mi lesz az a *varázserő*, mely az embert átváltoztatja?

Mert azt igen nyomatékosan kiemeljük, hogy a kommunista társadalom igazán csak akkor boldogul, ha benne az ember egészen más, önzetlen, nemes lesz. Itt idézem az ókor egyik nagy bölcse-

lőjének, Aristotelesnek szavait, jellemzésül az emberi állapotra. Azt mondja Aristoteles: „Az embernek rosszasága telhetetlen. Először megelégszenek két obulussal (ennyi volt a régi időkben az athéni mulatóhelyekre a belépő díj), de csakhamar többet követelnek s követeléseiket egész a végtelenig fokozzák. Mert a kívánság természete az, hogy határokat nem ismer és (a kívánság) kielégítésének él az emberek legnagyobb tömege.“

A kommunista társadalom *föltételezi és okvetlenül elvárja a vezetőktől*, a társadalom irányító, kormányzó és a végrehajtó hatalmat gyakorló közegeitől a *legnagyobb önzetlenséget, a közügyért való önfeláldozó, egészen átadó lelkesedést és munkálkodást, elvár igen magasan álló, nemes, pártatlan, elfogulatlan gondoskodást és érzületet!*

Igen, ezeknek a tulajdonságoknak meg kell lenni a kommunizmus korában a vezető emberekben, azoknak ideális, jellemes és mintaembereknek kell lenniök. Azoknak nem szabad pl. részrehajlást ismerni, sem elfogultsággal nem szabad viseltetni, mert akkor igen boldogtalan állapotot teremtenek! Vajjon nem fordul-e akkor is elő, hogy pl. én az előljáróság egy-két tagjának *ellenszenves* vagyok, mert az én egyéniségem és meggyőződése nem tetszik nekik? Mit tesznek azok velem? Nemde üldöznek vagy legalább, ahol lehet, megrövidítenek és rugnak rajtam egyet! Vajjon a kommunista társadalomban nem lesznek hiú, hatalomvágyó előljárók, akik más emberek hizelgését elvárják és igenis éreztetik ellenszenvüket azzal az emberrel, aki elég vakmerő, hogy velük szembeszáll? Vajjon

nem lesz a kommunista társadalomban olyan előljáró, aki szájával és beszédjével él és hal a közügyért, míg tettei semmikép nem azt mutatják! ? De azt is jogosan kérdezhetjük, mindig a komoly, lelkes, tehetséges és igazán becsületes emberek kerülnek-e az előljárói állásra, vagy talán a szájas, lármás, alapjában véve értéktelen és széllel bélelt egyének kerülnek oda ? !

Elsősorban is az előljárók rátermettségére tereltem a figyelmet ! Mert jegyezzük meg magunknak nagyon jól, ha most is sok függ az államban az előljárók arravalóságától, a kommunista társadalomban majdnem minden attól függ, *mert a kommunista társadalomban az egyes ember sorsa, élete ugyszólván egészen a kormányzó előljáróság és az állam kezébe van letéve.* A kommunista társadalomban az egyes ember szabadsága sokkal szűkebbkörű, mint a milyen a mai viszonyok között.

Azt akarom bizonyítani, hogy a kommunista társadalomban az egyéni szabadság nagyon meg van nyirbálva, az egyes ember sokkal inkább ki van szolgáltatva az előljáróságnak, — mondjuk felsőbb hatóságnak — mint a mai viszonyok között.

A közös munka és annak ellenőrzése már folytonos összeköttetésbe hozza az egyes embert a hatósággal. Az élelmiszerek kiosztása egy második tér, a hol a hatóságtól függ. De nem annyira ezekre mutatok rá, mint inkább arra, hogy a rendezett kommunista társadalomban mindenkinek ott kell dolgoznia és azt kell végeznie, amit a felsőbb hatóság előir. Egyéni hajlamokat és különös kívánságokat figyelembe nem vehetnek, mert ez igen nagy

rendetlenségre vezetne. *A maga életét szabadon senki sem rendezheti be*, annál kevésbbé gyermekeinek neveltetését, mert abba igen nagy beleszólása van a felsőbb hatóságnak. Kegyetlenségnek és az emberi nemes és jól érző természet letiprásának tartom a kommunizmusnak azon elvét, mely szerint az édes anya, a szülő kezéből kiveszi a gyermeket és állami, közös nevelőintézetbe adja már olyan korban, mikor még legjobban rászorulna az édes anyai szerető és nevelő, védő kezekre. Nincs emberi érzése annak, aki el nem ismeri, hogy legjobb nevelő az anyai és apai szeretet. A ki pedig hamis tanításokkal ezt a szeretetet oltogatja és fojtogatja az emberi szívben, az nem látja, hogy *a vadállat is neveli a kölykét addig, míg a saját lábán tud megélni.*

A proletárdiktatura elfojt minden olyan irányt és elvet, mely a kommunizmussal ellenkezik. Ha pedig később is elégedetlenség vagy kritika ütne fel a fejét, azt menten csírájában el kell fojtani. *Szólásszabadság, gyülekezési szabadság és sajtószabadság* — mindezekről teljesen le kell mondani. Ujság és nyomda az állam birtokában van, mely a legéberebb szemmel őrködik a felett, hogy minden kommunista állammal ellentétes pártalakulást gyökerében elfojtson.

Proudhon kérdezte egyizben a kommunistáktól, hogy talán azért akarják véres forradalmakkal elnyomni az abszolutizmust, hogy aztán ők még elviselhetetlenebb abszolutizmust teremtsenek? Hiszen szabadság nélkül kín a munka, lassu halódás maga az élet is. „Nyomjátok el a szabadságot s az emberből nyomorult gályarab lesz, aki hiú remé-

nyeinek rabláncait egészen a sírig elviselni kénytelen lesz.”

Mikor a jezsuita vezetés alatt álló délamerikai paraguayi redukciók kommunista életét megfigyelték pártatlan emberek, első megjegyzésük az volt, hogy a jezsuiták az indiánokat túlságos erős gyámság és felügyelet alatt tartják. Egyik jezsuita nem kertelt sokat, de nyíltan megmondotta, *hogy a kommunizmus csak ilyen rendszer mellett (erős gyámkodás és szigorú felügyelet) boldogul és e nélkül nem tartható fenn.*

Legyen mindez elég annak bizonyítására, hogy bizony a kommunizmus az egyes ember szabad mozgását, szabad cselekvését igen alaposan megnyirbálja. Ez pedig más oldalról azt bizonyítja, hogy az egyes ember az eddiginél sokkal jobban ki van szolgáltatva a fensőbb hatóságnak.

Ezt az állítást viszont annak igazolására akarom felemlíteni, hogy a kommunista társadalomban rendkívül sok függ a felsőbb hatóságok személyi arravalóságától, csupa ideális, jellemes és igazán mintakép embereknek kell lenniök, hogy a társadalomban élő ember boldoguljon.

De nemcsak az előljáróknak kell ilyen ideálisan gondolkodó és cselekvő embereknek lenniök, hanem *az alattvalóknak is. Ilyeneknek kell lennie a dolgozó embereknek is,* munkájukban, az állammal és fensőbb hatósággal szemben és egymás között is.

A kommunista társadalomban élő embernek nagyon kell lelkesednie a közügyért, azért szorgalmasan és becsületesen dolgozni és végezni a közös munkát. Tudnia és belátnia kell, hogy az állam

csak úgy boldogul, ha mindenki a közügyért becsületesen dolgozik, csak akkor tarthat számot arra, hogy a közös vagyonból annyiban részesül, a mennyire neki szüksége van. Továbbá a közös munkában szívesen végzi azt a munkát is, ami neki nem tetszik, de amit a felsőbb hatóság akarva, nem akarva kijelöl.

Az állammal és felsőbb hatósággal szemben engedelmes, a rendelkezést betartó, a kommunizmusért igazán lelkesedő ember kell. Mivel ugy is közös a termelés eszköze, tehát nincs értelme a haszonlesésnek, az eldugásnak, sem a lopásnak, — ugysem tudná, hol értékesitse a jogtalanul eltulajdonított holmit. Tehát a rablás és az azzal egybekötött egyéb súlyosabb bűnesetek is elmaradnak.

Azonban az embernek és embernek társadalmi együttélése is lényeges föltétele a boldogulásnak. A kommunista társadalomban uralkodó *egyenlőségről* *szólunk* ezzel a kapcsolatban, mert ez alapja annak, a mit testvériség néven szoktunk emlegetni. Lényeges dolog a társadalmi életben, hogy legyen az u. n. egyenlőség az emberek között, mert ez nagyban befolyásolja az emberek életét egymás között. Ahol nincs egyenlőség, ott nincs társadalmi béke, ezt elvül el kell fogadni mindenkinek a szociáldemokráciától, mert ez súlyos történelmi igazság.

A kommunista társadalom első sorban a teljes egyenlőséget akarja megvalósítani az által, hogy megszünteti a társadalmi osztályokat és kiváltságokat, tehát minden ember egyenlő lesz. Egyenlőség alatt itt elsősorban jogegyenlőséget kell érteni,

továbbá az anyagi jólétre vonatkozólag. Hiszen szellemi, testi és lelki tulajdonságokra nézve ugy sem lesznek az emberek egyenlők, mert tehetség, művészi hajlam, tudomány, ügyesség, testi erő és lelki jószág dolgában ezentul is más és más lesz az ember. A jogegyenlőséget gyorsan megértjük és nem is tudnánk semmiféle társadalmi rendezett életet elképzelni jogegyenlőség nélkül. Ellenben *az anyagi jólétre vonatkozó egyenlőséget nehezebb lesz nekünk megérteni és elképzelni*. Egyforma lesz itt mindenki? A hanyag és szorgalmas, az ügyes és a tucat munkás egyforma elbánásban részesül?! Mert itt a kérdés legfőbb bökkenője! Vagy nincs anyagi téren egyenlőség és akkor lesz igazság, vagy lesz egyenlőség és akkor nincs igazság! Mert igazság-e az, ha a tehetséges, szorgalmas és kiváló munkás egy sorba lesz helyezve az ügyetlen, a lusta munkástársával!? Ugyan melyik embernek nevelné ez a munka kedvét!? Nem vonná-e ez maga után a tömeglustaságot, hogy a közös levesből kanalazni mindenki akar, de a közös munkától igyekszik szabadulni! Hogyan lehet itt helyes mértéket felállítani? Végeredményben is szomorú összeomlásra vezet!

Ne vesződjenek ezzel, mondja Marx, kiki annyit kap, amennyire szüksége van! De hol itt az egyenlőség? Hogy mennyire van kinek-kinek szüksége, ki állapítja meg? Más ember szabja meg nekem, mennyire van szükségem? Nem, — feleli Marx — ezt egyenlőképen úgy rendezik el, hogy mindenkire nézve egyenlő törvénnyel szabályozzák! Vagyis a napszámos és favágó egyenlő lesz a városi

legfőbb hatáság személyével! A mészáros egyenlő lesz a híres operáló orvossal, a cím és szobafestő egyenlő lesz a festőművésszel, a kőfaragó egyenlő lesz a szobrással, a gépiró kisasszony teljesen egyenlő lesz a tudós és őszbe csavarodó egyetemi tanárral stb.

A mai eszünkkel igen nehéz ezt megérteni, nehezen tud a mai gondolatkörünk és tapasztalásunk mindebbe belehelyezkedni! Igen nehéz nekünk elképzelni, hogy a kommunista társadalom embere mikép lesz egyenlő embertársával!

Ime, a kommunista társadalom egyenlőségi elvét, illetve annak sok és tüskés akadályát láttuk. Ha egyenlőség nincs, a társadalmi béke sem áll szilárd alapon.

Milyen lesz az embereknek egymás közötti élete a kommunista társadalomban? Kérdezzük, nem marad-e meg az emberek szívében és lelkében irigység, bosszuállás és más nemtelen indulat? Nem lesz-e az emberek között harag, gyűlölség? Vajjon mindnyájan bárányszelidek és türelmesek lesznek? Az ügyes és gyors munkásnak nem lesz irigye a kevésbé ügyes munkás?!

* * *

Mind megannyi kérdés és aggodalom, mely a kommunizmussal szemben felmerül! Ujra feltesszük azt a kérdést, *mi lesz az a varázs és csodaszer, ami az embert megváltoztatja?* Világosan látjuk ugyanis, hogy a kommunizmus csak úgy boldogul, ha mindenki teljes lélekkel a helyén áll! Hol van az az erő, mely a mai embert a maga sok önző, önérdekhajhászó és haszonleső tulajdonságaiból

kigyógyítja és abból a mai emberből önzetlén, a közjavát szívvél-lélekkel becsületesen munkáló és szolgáló, igazán szociálisan érző és cselekvő embert alkot? Óriási lelki átalakuláson kell akkor keresztül mennie az egész közfelfogásnak, olyan átalakuláson, melyre máskor századok is alig mutattak példát.

Marx azt mondja, hogy a kommunista állam megvalósulása, az anyagi javak igazságos szétosztása, az élet terheitől, különösen a megélhetés gondjától való megszabadulás olyan óriási hatással lesznek az emberre, hogy rövid idő alatt az ember teljesen megváltozik, még a gondolkodás törvényei is megváltoznak.

A nagyeszű és igazán emberszeretettől áthattott Marx idealizmusának a számlájára lehet írni azt a nagy naivitást, ami erre az állításra birta. Valóban igen-igen naivnak kell lennie annak az embernek, aki azt hiszi, hogy ilyen *külső körülmények az ember belsejében olyan nevezetes változásokat hoznának létre*. Ez olyan csoda volna, amelyhez hasonlót e világ még nem ért meg! Nagyon rosszul ismeri az emberi természetet, aki ezt és ilyent állít. E földön a legnehezebb feladat a nevelés, amely a legnagyobb emberi erélyt, kitartást és lelkesedést kívánja. Igen nagy befektetést kíván a nevelés és mindig kevés az eredmény, soha nincs arányban a nagy munkával. Ha számokkal akarnék szemléltetni, azt mondanám, hogy 100⁰/₀ munka mint tőke a valóságban alig ér 15—20⁰/₀-et. Aki nevelés munkáját, akár ifjúság, akár népnevelés formájában meg nem próbálta, sem értékelni, de

még átérteni sem tudja azt az erélyt, emésztő benső lelki munkát, amit a nevelés kíván és magával hoz. Ha ilyen kemény nevelő munkával oly csekély eredményt lehet elérni, ugyan mit várhatunk akkor a külső életkörülmények megváltozásától.

Igazán az emberismeretnek legkisebb fokával sem rendelkezik az, aki az emberi természetről azt hiszi, hogy tulajdonságai máról-holnapra megváltoznak. A legkeményebb és legkitartóbb munka kell ahhoz, hogy gyermekben vagy ifjuban csak egyetlen egy rossz tulajdonságot megfékezzünk, megnemesítsünk, hát akkor milyen igen nagy munka kell ahhoz, hogy egy-egy nép gyarló hajlamait jobb irányba tereljük. Csak egyetlen egy dologban is megváltoztatni egy nép gondolkozását és ítéletét, néha emberfeletti munkába és kitartásba kerül. Mindennek e világon megvan a maga törvénye, az emberi természet hajlékonyságának és átalakulhatóságának is meg van. Évezredek óta az a vonal, amely az emberi lélek megnemesedésében a haladást mutatja, nem olyan feltűnő és ami haladás tényleg meg van, vagyis ha ma az ember mégis nemesebb, jobb mint réges-régen volt, azt csak a keresztyénség befolyásának tulajdoníthatjuk, mert haladást, nemesedést és kulturát az hozott magával, az nevelte a tudományt is addig, míg nagykoru lett és saját lábán járhatott; nevelte a művészetet és sok mást; de nevelte különösen az embert, *aki azonban nagykoru aligha lesz*, önmagát nem szabadíthatja fel a keresztyénség erkölcsi és nevelő hatása alól, mert jobbat nem talál.

Igaz, hogy a nagy világháboru igen csúful

rácáfolt arra a vélekedésre, mintha az ember már nagyon sokat haladt volna! Sokat tud és sokat tanult, de szívében-lelkében bizony a nagy ember-tömeg a régi vad pogány vonásokat árulta és árulja el. A valóság ebben eléggé szomorú és bizony igen erősen a mellett bizonyít, hogy az ember szíve-lelke nagyon romlott. A műveltség máz volt, mely a háború tüzeiben lepattogott és megmutatta a barbár embert, de a hátországbán is megmutatta az önző, haszonleső, embertársát eltipró vámpírt!

Az a csoda és varázsszer, amelytől Marx és a szociáldemokrácia az ember átalakulását várja, lehet alkalmas korteseszköz tömegek megnyerésére, az lehet étvágygerjesztő, de annyi bizonyos, hogy a felkeltett igények kielégítését, a felgerjesztett étvágy lecsillapítását ettől várni nem lehet.

A kommunista társadalom, bármily tökéletesen megalkotott intézményei és törvényei volnának is, sem boldogulást, sem elégedettséget nem nyújt az embernek, *ha maga az ember a régi marad*. Hasztalan dolog külső intézkedésektől várni az ember földi boldogulását! Változtassátok át az ember bel-sejét, akkor más szemmel nézi a külsőt is, akkor igazán boldog társadalom lesz a kommunista állam!

* * *

Azok az aggodalmak, melyek lelkünkben a kommunizmus ellen felmerülnek, megtoldhatók az-zal a kérdéssel, hogy *a kommunista társadalom-ban milyen lesz a szellemi élet?*

Gyönyörű képet rajzol e tekintetben a kommunizmus elénk, mert ha mindenkinek anyagi meg-

élhetéséről gondoskodva lesz, ha majd nem kell keserves gondok között megkeresni a mindennapi kenyeret és a bizonytalan holnapért aggódni, akkor minden máskép lesz! Akkor eltűnnek az osztály ellentétek, akkor felszabadulnak a mai nyomasztó gazdasági viszonyok rabláncáiban szynylődő szellemi erők, *tudósok és művészek támadnak, aminőkről ma fogalmunk sincs*, akik minden erejüket az általános művelődés és haladás nagy céljainak fogják szentelni.

Ha ez így lesz, akkor a kommunista társadalom egyenlőségi elve erős léket kap. Tudóst és művészt nem lehet kivonni dolgozó szobájából, laboratóriumából, műterméből! Ha pedig nem vonja ki a kommunista társadalom, akkor nincs egyenlőség anyagi téren sem! Nagyon sok függ attól, hogy a kommunista állam milyen álláspontot foglal el a szellemi életnek összes ágazatával szemben. Nem akarjuk azokat a tulzott aggodalmakat követni, melyek úgy képzelik el a jövő társadalmat, hogy a költő tegye le a tollat és vegye kezébe a kapát; az orvos siessen a gyárba, vegye finom kezébe a kalapácsot vagy fűtse be a kazánt; a csillagász szálljon le a magas csillagvizsgáló toronyról a bányák mélyébe és vegye kezébe a csákányt és vágjon só vagy ércdarabokat stb. Talán igen tulzottak ezek az aggodalmak, de könnyedén tul még sem tehetjük magunkat rajta!

Annyi bizonyos, hogy igazán tudós szakemberről csak akkor lehet szó, ha az illető egyénnek teljes szabadságot biztosítanak a tanulmányozásra, kutatásra, kísérletező munkára. Már pedig a fino-

mabb és magasabb kulturát kívánó ember igenis igényt tarthat és kell is tartania a tömegnél magasabb életmódra.

A szellemi életnek egész más törvénye van, mint az anyagi életnek. A tudós, a kutató embernek teljes önállóság és függetlenség kell, hogy eszméikbe belemélyedhessenek. A gondolkodónak idő kell, hogy kiforrja magát. Más módon lehetetlen minden szellemi átgyuródás, átfinomodás és meggazdagodás; már pedig ez a magasabb kultúra állandó forrása. Ami pedig a művészt illeti, annak meg éppen sokszor ki kell várnia az ihlet drága perceit!

Mi lenne ezekkel az egyénekkal, ha csengetyű szó vagy gyárkémény bömbölése igazgatná életüket és cselekvésüket? Vajjon nem biztosra vehető, hogy elveszítik alkotó kedvüket, ha a nagy tömegek életmódjára volnának kárhoztatva? Hiszen a nagy tudós kutató, a neves orvos sokszor ezrek számára keres kenyeret vagy ezrek életét menti meg!

Mikor fentebb a szabadságról szóltam, akkor már említés volt téve a szólásszabadságról. A szellemi életnek nélkülözhetlen eszköze a *gondolatszabadság*, mely a jellem és önállóság kifejlődésére is hatással van. Ha következetes a kommunista állam, akkor a polgárok gondolat és vallásszabadságát elvonja vagy erősen korlátozza, mert ez könnyen létét fenyegetheti a kommunista államnak.

Ami pedig épp a gondolatszabadsággal együttjáró *vallásszabadságot* illeti, azt kell mondanunk, hogy ha ma a szociáldemokrácia hivatalosan azt is mondja a vallásról, hogy az *magán* ügye minden-

kinek, ezen álláspont mellett meg nem maradhat, mert a kommunista rendszerbe pl. a vallás. külső gyakorlása nem illik bele. A kommunista társadalom a vallási életnek fennálló nyilvános intézményeit eltörli, kérdés csak az marad, hogyha majd egyszer a vallási érzés elfojtott állapotából tömegesen kitör, nem az dönti-e meg épp a kommunizmus oszlopait?!

Aggodalmunk a szellemi téren is a kommunizmus ellen olyan természetű, melyet egykönnyen eloszlatni nem lehet. Attól tartunk ugyanis, hogy szellemi téren könnyen úgy járhatunk, mint a francia Tuillerie remek szép és világhírű kertje járt. Chaumette ugyanis azt indítványozta, hogy ezt a természeti csodákkal és ritkaságokkal teli kertet tépjék és vágják ki és ültessenek helyébe krumplit. Sikerült keresztülvinni. Ez a dolog a francia forradalom idején történt! Nem leszünk így a kommunizmus idejében a szellemi dolgokkal is?!

6. §.

Milyen álláspontot foglaljunk el a kommunizmussal szemben?

Az utolsó részhez érkeztem el, mikor azt a kérdést vetem fel, hogy milyen álláspontot foglaljunk el a kommunizmussal szemben? Az aggodalmak és érvek, melyek a kommunizmus ellen sikra szállnak, több-kevesebb megértésre találnak lelkünkben, amelynek természetes következménye, hogy bensőnkben állást foglalunk a kommunizmussal szemben.

Ami ép ezen a kommunizmussal szemben való állásfoglalásunkat illeti, úgy érzem, mindnyájunkat arra kell, hogy figyelmeztessem, *el ne siessük ítéletünket és ennek következtében állásfoglalásunkat* a kommunizmussal szemben! El ne siessük azért, mert a kommunizmus hatalmas koncepcióju terv egy újabb társadalmi életre. Ha mindjárt ma teli aggodalommal szemléljük is, a kommunizmus olyan alkotás, mely mellett egyetlenegy társadalmi berendezkedés sem állhat meg, természetesen ha igazi és teljes sikerrel kecsegtet. Óriási hiba volna a kommunizmus mellett ajakbigyesztéssel elmenni! Meggondolatlan lépés volna pálcát törni e rendszer fölött csupán csak azért, mert aggodalmaink azt a rendszert a mai világba beleilleszthetőnek nem találják. Azt ugyanis jól meg kell jegyeznünk, hogyha

ma a kommunizmus tényleg nem illeszthető bele a mai világ állásába, abból épen nem következik, hogy a jövőbe valamikor ne volna beleilleszthető.

A másik figyelmeztetés az, hogyha bármennyire fészkeltek is bele szivünkbe magukat a kommunizmus elleni aggodalmak és érvek, abból feljósolván nem vagyunk, hogy a kommunizmus ellen fanatikus hévvel sikra szálljunk. Azt pl. senki sem tudja, hogy mikor érik meg odáig az emberiség, mondjuk mikor fejlődik oda nemcsak anyagilag és szellemileg, de lelkiileg is, hogy a közös meggyőződés teremti meg a kommunizmust.

A multról ítéletet mondhatunk, de hogy a jövő hová fejlődik, azt csak a mindentudó örök Isten tudja megmondani. Nincs jogunkban a jövő fejlődésének sem elébe vágni, sem a fejlődés kerekét megkötni akarni. Annál is inkább, mert hiu ábránd azt hinni, hogy a történelem fejlődését ember intézi, mert azt embernél nagyobb erő intézi.

Ami tehát már most szorosán véve álláspontunkat illeti a kommunizmussal szemben, rövidesen a következőkben foglalom össze.

A kommunizmus ellen ma óriási és igen súlyos aggodalmaink vannak, amely mind az mondja, hogy *a mai korba a kommunizmus nem illik bele*. Sem az emberek nincsenek arra ránevelve, hogy a kommunizmus sikeres megvalósítására alkalmasak és képesek volnának, sem a kor egyéb viszonyai nem alkalmasak a kommunizmus befogadására.

De *elvileg* a kommunizmus ellen nem szállhatunk sikra, mert erre nincs jogunk. Nem tudhatjuk, nem jön-e a jövő társadalmi élet fejlődésében egy

olyan újabb lökés, mely a társadalmat a kommunizmus megvalósítására bírja. Annyit állapítunk csak meg, hogy a mai kor emberén sokat kell nevelni, míg a kommunizmus korára megéri. A mai embernél neveltebb, fejlettebb és főképp önzetlenebb ember kell a kommunizmusra.

Elvileg nem szállunk sikra a kommunizmus ellen már csak azért sem, *mert lassu fejlődés útján is oda juthatunk*. Az pl. tagadhatlan tény, hogy a kommunizmus felé vezető uton vagyunk és mentől lassabb a haladás, annál egészségesebb. Proletárdiktaturára legkevesbbé van szükség, mert a legszomorúbb és legvéresebb viszonyokat teremtené meg.

Ha ugyan elvileg nem is vagyunk és nem is lehetünk a kommunizmus ellenfelei, *ma és a mai korban nem tartjuk a kommunizmust alkalomszerűnek, sőt ma egyenesen veszélyesnek, a társadalomra nézve károsnak tartjuk*. Egész erővel és minden jogos eszközzel küzdenünk kell *ma* a kommunizmus ellen, ezt parancsolja a mostani helyzet.

Kommunizmust hirdetni ma, mikor annak legkevesbbé van itt az ideje, mikor az ma csak csődbe kergetheti az államot, annyit jelent, mint társadalomfelforgató kalandorpolitikát üzni, mert a biztos romlásba rántja amugy is igen szerencsétlen hazánkat. Kommunizmust csak az hirdet ma, aki a zavarosban akar halászni, aki az érvényesülést ezen az oldalon és ezen az uton keresi.

Mikor tehát ma a kommunizmust veszedelmesen időszerűtlennek, e korra nézve károsnak tartjuk, mikor teljes erővel küzdünk annak megvaló-

sitása ellen, ez a küzdelem épp magát a kommunizmust akarja megmenteni, illetve sikerét egy más alkalmasabb korban biztosítani óhajtja.

* * *

Befejezésül a magam ama meggyőződésének akarok itt kifejezést adni, hogy az ember földi boldogulását megtalálhatja minden viszonyok és minden külső körülmények között is. Nem kell azt hinni, hogy az államformák vagy külső politikai viszonyok olyan döntő befolyással vannak az ember életére, hogy egyenesen azoktól függ a boldogulása. Nyílt szemmel és elfogulatlan lélekkel tanulmányozzuk csak a történelmet, elég hamar belátjuk állításom igazságát. Az ember mindenütt csak ember marad és ha évezredek át nem sokat változott, a közelben sincs arra kilátás, hogy lényeges változást remélhessünk.

Nem várunk és nem várhatunk csodát a kommunizmustól sem, ha valamikor meg is valósul. Jóság és rosszság, szép és rút, fölemelő és alávalóság, szenvedés és öröm, fájdalom és könny, zokogás és kacagás, csalódás és új remény, szeretet és gyűlölet stb. akkor is lesz, mert ezekből szövődik a földi élet. Nemcsak kenyérrel él, nemcsak kenyérre éhes az ember, hanem még sok-sok minden szomjusága és éhsége van az embernek, melyet kielégíteni csak lélek és szellem tud, mert a testi embert épp a lélek és szellem teszi emberré.

